

BADIIY TARJIMA VA UNING TARIXI, TURLARI, RIVOJLANISHI VA LINGVISTIKADAGI AHAMIYATI

Qosimova Zaynabxon Zokirjon qizi

Farg‘ona davlat universiteti Magistratura bo‘limi linvistika

fransuz tili 1-kurs magistranti

R.R. Axrorova

F.f.d PhD

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada tarjimashunoslik, xususan badiiy tarjimaning ahamiyati, matnlar yoki asarlarning bir tildan o‘zga tilga tarjima qilinayotgan jarayondagi qiyinchiliklari, tarjimashunos adiblar tarjimaning va tilning aynan qaysi jihatlariga ahamiyat berishlari kerakligini va yozuvchining tasvirlagan badiiy obrazlarini va badiiy o‘xshatishlarni xuddi asli kabi ma’noli chiqishi uchun zarur bilim va ko‘nikmalarga ega bo‘lishlari kerakligini bildiradi.

***Kalit so‘zlari** Badiiy tajima, tarjima termini, dunyo tarjimashunoslari, o‘zbek adabiyotidagi tarjimashunos adiblar, tarjimachilik an‘analari*

Tajima — bir tildagi matnni boshqa tilda qayta yaratishdan iborat adabiy ijod turi. Tarjima millatlararo muloqotning eng muhim ko‘rinishi. Asliyat va qayta tiklangan matn xususiyatiga qarab badiiy tarjima, ilmiy tarjima va boshqa turlarga ajratiladi. Asl nusxani aks ettirish tarziga ko‘ra tafsir, tabdil, sharh kabi ko‘rinishlarga ham ega bo‘lishi mumkin. Tarjima turli davrlarda, turli qabilaga mansub kishilar orasidagi o‘zaro aloqa, muloqot ehtiyoji tufayli yuzaga kelgan. Tilmochlik deb ataladigan bu og‘zaki turi hozirda ham keng rivojlangan.

Zamonlar osha Tarjimaga boʻlgan talablar yangilana boradi. Ammo uning ijodiy xarakteri, qayta yaratish sanʼati ekanligi oʻzgarmaydi. Tarjimaning koʻlami va taraqqiyoti har bir xalqning maʼrifiy darajasiga bogʻliq va, oʻz navbatida, u millatning ijtimoiy tafakkuriga samarali taʼsir etadi. «Tarjima» termini bir tildan ikkinchi tilga oʻgirish jarayonini, shuningdek, tayyor tarjima asarini anglatadi.

Badiiy Tarjimaning asosiy xususiyati tilning badiiy vazifasidan kelib chiqadi. Til badiiy asarda estetik hodisa, sanʼat faktiga aylanadi. Adabiy asar tili — aloxida «badiiy voqelik» unsuridir. Tarjimada ana shu obrazliifodaviy tildagi badiiy maʼnoni boshqa tilning obrazli ifodaviy zaminiga oʻtkazish, obrazni obraz bilan qayta ifodalash jarayoni yuz beradi. Shuning uchun tarjimon asardagi voqealarning badiiy tafakkur jarayonini yangidan idrok etadi. Zamonaviy Tarjima talablariga asosan tarjimon asliyatning sanʼat asari sifatida shakl va mazmun birligini kayta yaratishi, milliy va individual xususiyatlarini saqlashi lozim. Tarjimon ona tilining rivojlanish darajasi, Tarjima chilik anʼanalari, tajribalariga suyanadi, turli xil tafovutlarning mavjudligini hisobga oladi. Tarjimonning ijodiy qobiliyati va bilimi uning imkoniyatlarini kengaytiradi. Tarjima jarayonida tarjimon qammavaqt oʻz ona tilida fikrlaydi, ona tili unga tahlil quroli, sinov mezoni boʻlib xizmat qiladi.

20-a. oʻzbek yozuvchilaridan Choʻlpon, Gʻafur Gʻulom, Oybek, Abdulla Qahhor, Mirtemir, Shayxzoda, Mirzakalon Ismoilov, Askad Muxtor, Erkin Vohidov, Abdulla Oripov, Muhammad Ali va b. badiiy Tarjima sohasida ham samarali ijod qilganlar. Badiiy Tarjima sohasida M. Osim, N. Alimuhamedov, Sh. Shomuhamedov, K. Qaxdorova, O. Sharopov, Sh. Tolipov, V. Roʻzimatov, Q. Mirmuhamedov, A. Rashidov, M. Hakimov, I. Gʻafurov, M. Mirzoidov, gʻ. Toʻrabekov, Tarjima Alimov va b. professional tarjimon sifatida tanilganlar. Oʻzbek tilida ilmiy-texnikaviy, ijtimoiysiyosiy adabiyotlar Tarjima chiligida gʻam katta yutuqlarga erishilgan. Bunda R. Abduraxdyunov, V. Rahimov, A. Shomahmudov, 3. Tincherova kabi tarjimonlarning hissasi katta.

Oʻzbek tiliga tarjima qilingan koʻpchilik asarlar bilvosita (koʻpincha rus tili orqali) tarjima qilingan. Bunda asliyatdagi maʼno va mazmun yoʻqolish ehtimoli

mavjud. Bugungi kunda she'riyat tarjimasi va unda uchraydigan elementlar : qofiya, radif, raviy, turoqlar, hojib va boshqa unsurlarni tarjima tiliga o'tkazish juda ham qiyin masala hisoblanadi. Ularni tarjima jarayonida qanday berish kerakligi, asliyatdagi qofiya, ma'no va mazmuni qanday saqlash kerakligi juda ham muammoli vaziyatni yuzaga keltiradi. Masalan, milliylikka xos so'zlar kelib qolganida qanday qilib uni she'riy tarjimada aks ettirish tarjimomni biroz chuqur o'yg'a toldiradi. Shuningdek, tanlangan mavzuning dolzarbligi, bir tomondan, tarjima qilinayotgan tilning, xususan, u tilda yaratilayotgan turli badiiy asarlarning ijtimoiy hayotimizga kirib kelishi, axborot almashinuvida tutgan o'rni, fan va texnika, adabiyot va san'at rivojidadagi salmoqli hissasi bilan belgilansa, ikkinchi tomondan esa o'zbek tilining mavjud imkoniyatlarini ishga solish, bu asosda to'g'ridan to'g'ri asl nusxadan tarjimani amalga oshirish va vositachi til xizmati harakatini o'zbek tili doirasida minimal darajaga tushirish, vazn, qofiya, ritm, turoq, raviy va hokazolarni ta'minlanishini yuzaga kelishi bilan izohlanadi.

Bundan korinib turibdiki tarjimashunos olimlar adiblar turli tillardagi asarlarni shunchaki baiylashtirib, sayqallab, qofiya va grammatik til stururasiga polish bilan birgalikda u kitobxonlar uchun ham tushunilishi oson bolishi va eng asosiysi adibning mavuzga bo'lgan fikrlarini qanday bo'lsa xuddi o'sha ma'noda tarjima qilib o'quvchilarga yetkazib berishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati

Akhrorova Ruzikhon Usmonovna. LEXICAL-SEMANTIC EXPRESSION OF EARLY YOUTH/JEUNESSE IN FRENCH. International scientific and practical in "MODERN PHILOLOGICAL PARADIGMS: INTERACTION OF TRADITIONS AND INNOVATIONS II". 2022/4/5. – P.166-168.

2. Akhrorova Ruzikhon Usmonovna. Naming of the “age” concept. SCIENCE AND INNOVATION INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL. 2022/10/2

3. Akhrorova Ruzikhon Usmonovna. Essay writing terms. Texas Journal of Multidisciplinary Studies. 2022/12/22. –P. 107-109.

4. Bally Charles, Précis de Stylistique, Genève, Eggimann, 1905.
5. Bavoux Claudine dir., Le français des dictionnaires. L'autre versant de la lexicographie française, Bruxelles, De Boeck, 2008.
6. Bavoux Claudine, Le français de Madagascar. Contribution à un inventaire des particularités lexicales, Bruxelles, De Boeck & Larcier, 2000.